

## Zeevogel uit het sop gelicht: grote mantelmeeuw

Nicolas Vanermen, Wouter Courtens, Marc Van de walle, Hilbran Verstraete & Eric W.M. Stienen



*Grote mantelmeeuw in juveniel kleed (23/11/2018) – Nicolas Vanermen*

De ‘zeemeeuw’, het is een vrij rekbaar begrip. Maar als puntje bij paaltje komt, is er maar één echte kandidaat: de grote mantelmeeuw, of de *Larus marinus*. Het is onze enige grote *Larus*-meeuw die zich slechts bij uitzondering in het binnenland laat zien. Met zijn gitzwarte mantel, priemende blik en joekel van een snavel is het niet de meest aibare, maar wel een bijzonder karakteristieke en fraaie soort.

### Internationale context

Grote mantelmeeuwen broeden hoofdzakelijk op rotskusten in de Noord-Atlantische regio. Het areaal strekt zich aan onze zijde van de Atlantische Oceaan uit van Bretagne tot in Spitsbergen. In oktober-november zakken noordelijke broedvogels af tot de kus-

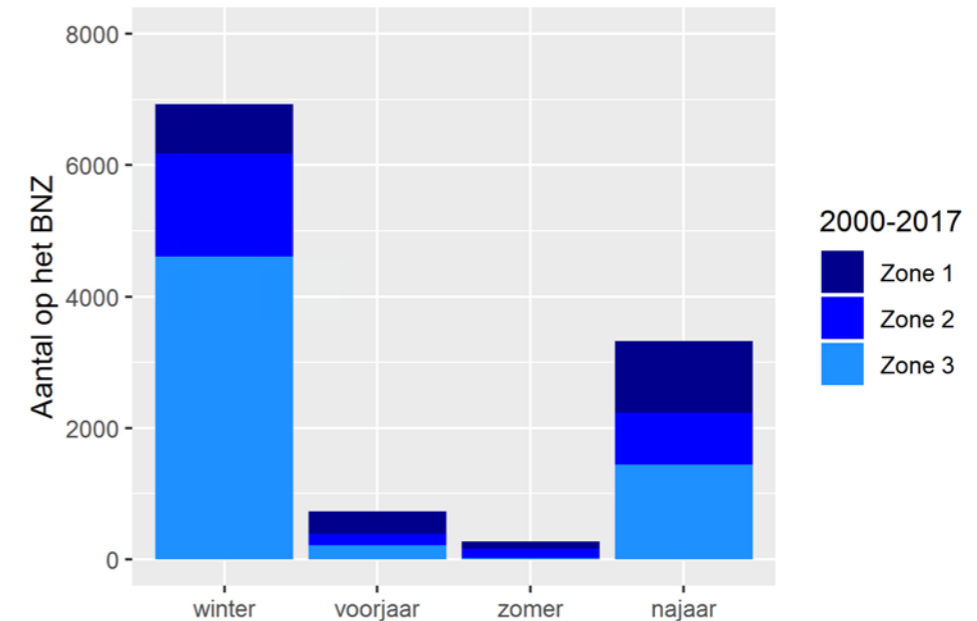
ten van West-Europa, zuidelijk tot in Portugal, om te overwinteren. De volledige Europese populatie bedraagt naar schatting 118.000 tot 133.000 broedparen ([Birdlife International, 2018](#)) en kende vooral tussen 1930 en 1975 een opvallende aantalstoename en uitbreiding van het verspreidingsgebied. De laatste decennia nemen de aantallen echter weer af met een geschatte 24 % over de laatste 3 generaties heen. Gezien haar wijde verspreidingsgebied en grote populatie staat de soort desalniettemin geboekstaafd als niet bedreigd ('least concern'). Sinds 1993 broeden grote mantelmeeuwen ook in Nederland, veelal op stenige oeververdediging, met in de periode 2013-2015 naar schatting 60-70 paren per jaar (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2018).

### Voorkomen en status in België

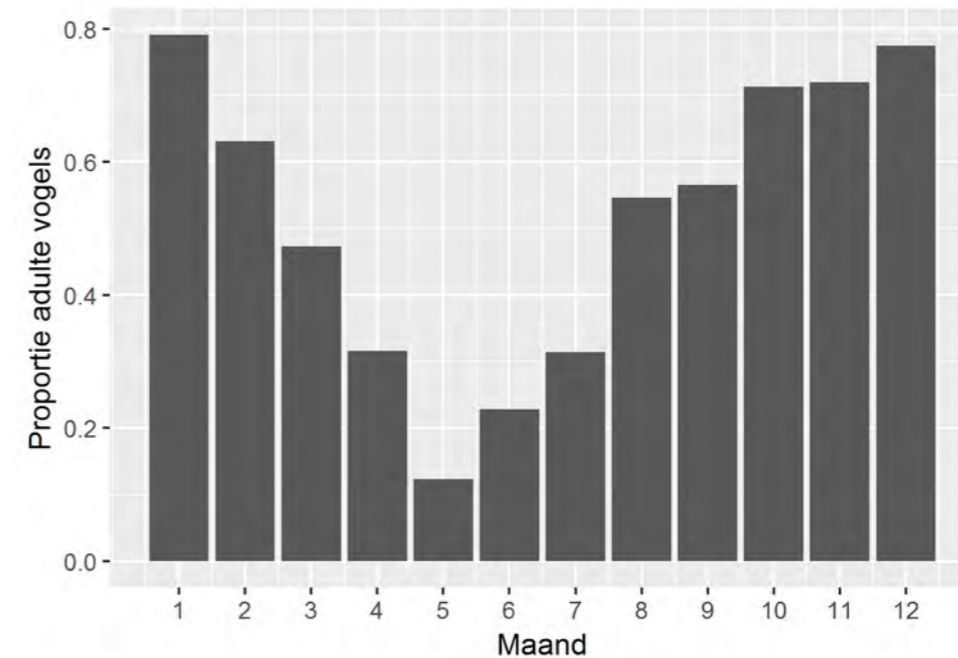
Grote mantelmeeuwen komen jaarrond in België voor, maar kwamen er met uitzondering van een solitair vrouwtje in Zeebrugge in 2004 nooit tot broeden. Het is bij ons in de eerste plaats een overwinteraar, met kleine aantallen (hoofdzakelijk onvolwassen) overzomerende vogels. Tijdens integrale strandtellingen langs de Belgische kust in het winterhalfjaar 2008-2009 werden maximaal 1532 vogels geteld. Ook in de jaren '90 van de vorige eeuw lagen de maxima op Vlaamse stranden tussen 1000 en 2000 vogels (eigen data INBO). Op basis van onze tellingen op zee in de periode 2000-2017 schatten we dat de overwinterende populatie in het Belgisch deel van de Noordzee (BNZ) gemiddeld een kleine 7000 vogels bedraagt, terwijl dat er in de zomer slechts een paar honderd zijn (Figuur 1). Tegelijk varieert het percentage adulte vogels tussen ruim 10% in mei en ongeveer 80 % in putje winter (Figuur 2).

De aantallen in Figuur 1 werden bekomen door een hele reeks uitmiddelingen per afstandszone (zone 1: 0-10 nautische mijl / zone 2: 10-20 nautische mijl / zone 3: >20 nautische mijl): eerst per maand en per jaar, vervolgens per maand en tenslotte per seizoen. De resulterende 12 gemiddeldes (3 zones x 4 seizoenen) werden uiteindelijk vermenigvuldigd met de respectievelijke oppervlaktes van de zones. Zo wordt vermeden dat jaren, maanden of zones met een hogere telinspanning zwaarder doorwegen in het eindresultaat.

Concentraties van 400 vogels of meer zijn eerder uitzonderlijk en werden op zee slechts 11 keer waargenomen, met als maximum 1123 vogels tijdens één tienminutentelling op 23 januari 2006. De winterhalfjaren van 2002-2003, 2005-2006 & 2006-2007 waren absolute topjaren voor grote mantelmeeuw met in de meer offshore gelegen gebieden



**Figuur 1.** Seizoenaal aantalsverloop van de grote mantelmeeuw in het BNZ in de periode 2000-2017 (zone 1: 0-10 nautische mijl / zone 2: 10-20 nautische mijl / zone 3: >20 nautische mijl).



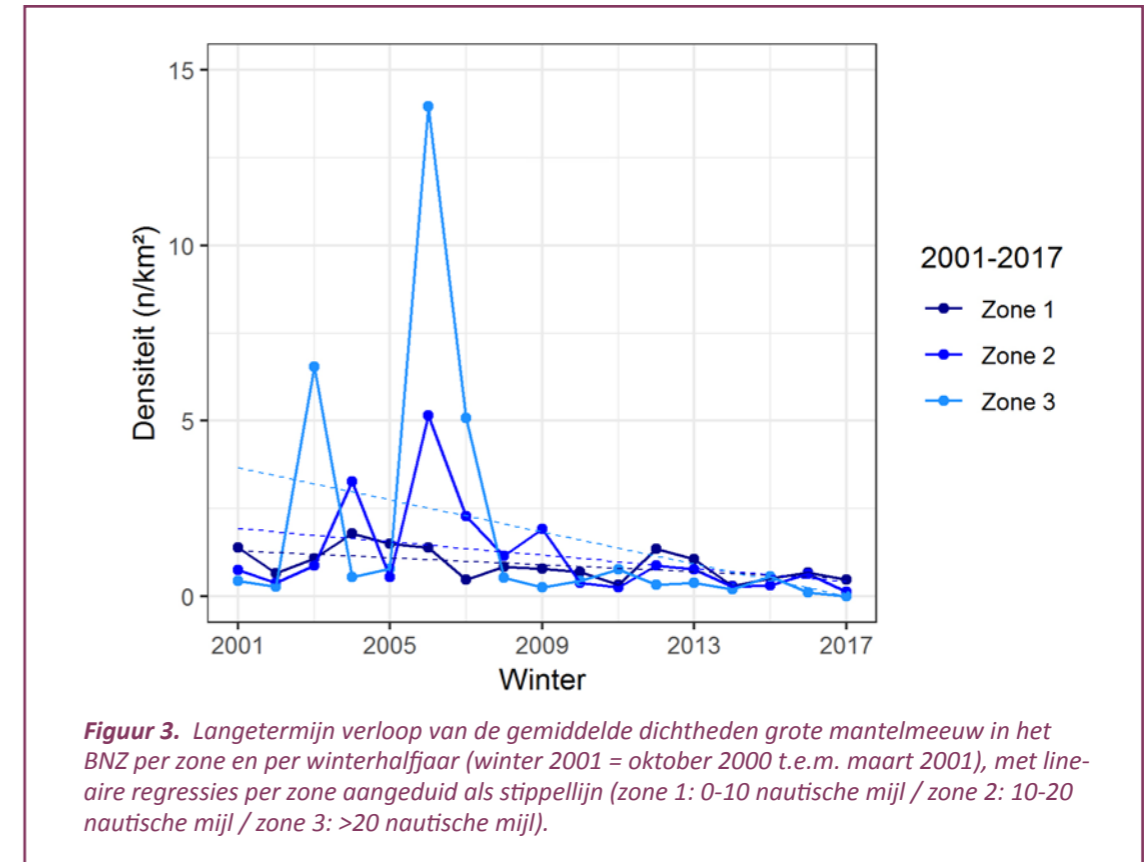
**Figuur 2.** Seizoenaal variatie in het aandeel adulte grote mantelmeeuwen in het BNZ in de periode 2000-2017.

gemiddelde dichtheden van meer dan 5 vogels per km<sup>2</sup>, tot maximaal 14 vogels per km<sup>2</sup>. Sinds 2007 liggen de getelde aantallen over het algemeen een stuk lager en de lange-termijn trend over de periode 2001-2017 is daarom negatief, zowel dichtbij als ver uit de kust (Figuur 3).

### Verspreiding van grote mantelmeeuw in het BNZ

De verspreiding in het BNZ is opvallend homogeen (Figuur 4), zonder uitgesproken concentratiegebieden of sterke relatie tussen dichtheid en afstand tot de kust. Nochtans werd het merendeel van de vogels ver uit de kust waargenomen (>20 nautische mijl, zie Figuur 1), weliswaar deels als gevolg van de extreem hoge dichtheden die daar in 2006 werden gezien. Belangrijk om te weten is dat dit verspreidingspatroon het geaggregeerde resultaat is van 17 jaar zeevogeltellingen. Op kortere tijdschalen wordt de verspreiding van grote mantelmeeuwen ongetwijfeld sterk bepaald door visserij-activiteit. Zo was bijna 40 % van alle waargenomen grote mantelmeeuwen op zee geassocieerd met vissersboten. Dit is weinig verrassend meestal ook in combinatie met andere vogelsoorten die graag bij vissersboten aansluiten, in de eerste plaats kleine mantel- en zilvermeeuwen, maar ook storm, kok- en drieteenmeeuwen, jan-van-genten en noordse stormvogels zijn heel vaak betrokken.

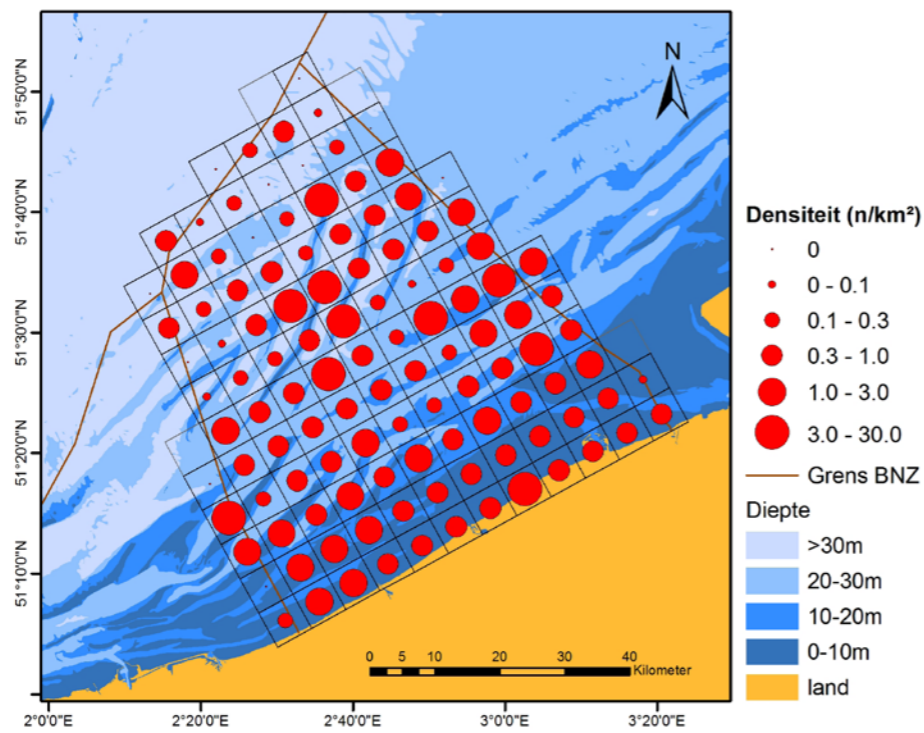
Daarnaast vertoeven grote mantelmeeuwen graag in het windpark op de Thorntonbank, waar ze 's winters stevast met tientallen rustend worden waargenomen op de funderingen van de turbines. Per telling beschouwd springt het windpark er daarom vaak als concentratiegebied uit (Figuur 5). Tijdens 26 surveys in de periode 2014-2018 werden zo 1065 grote mantelmeeuwen geteld in associatie met de windturbines op de Thorntonbank. Dit is heel wat meer dan 65 vogels die over een vergelijkbare tijdspanne (2011-2015) gezien werden op de funderingen van de windmolens op de Blighbank. De molens op deze laatste zandbank zijn gebouwd op 'monopile' funderingen die veel minder rustgelegenheid bieden dan de jacket funderingen op de Thorntonbank (Foto 1). De meeuwen worden voornamelijk rustend waargenomen op de hogere delen van de turbinefunderingen, hoewel ze zich rond laagwater soms ook te goed doen aan mossels die op het laag intertidaal van de funderingen groeien. Op de buitenste turbines worden opvallend meer meeuwen aangetroffen dan op de binnenste turbines (Vanermen et al. 2017), waardoor het aantrekkings-effect zich vooral beperkt tot de randen van het windpark. Het lijkt er sterk op dat de meeuwen het windpark in de eerste plaats beschouwen als offshore uitvalsbasis, meer dan als een aantrekkelijk foerageergebied op zich.



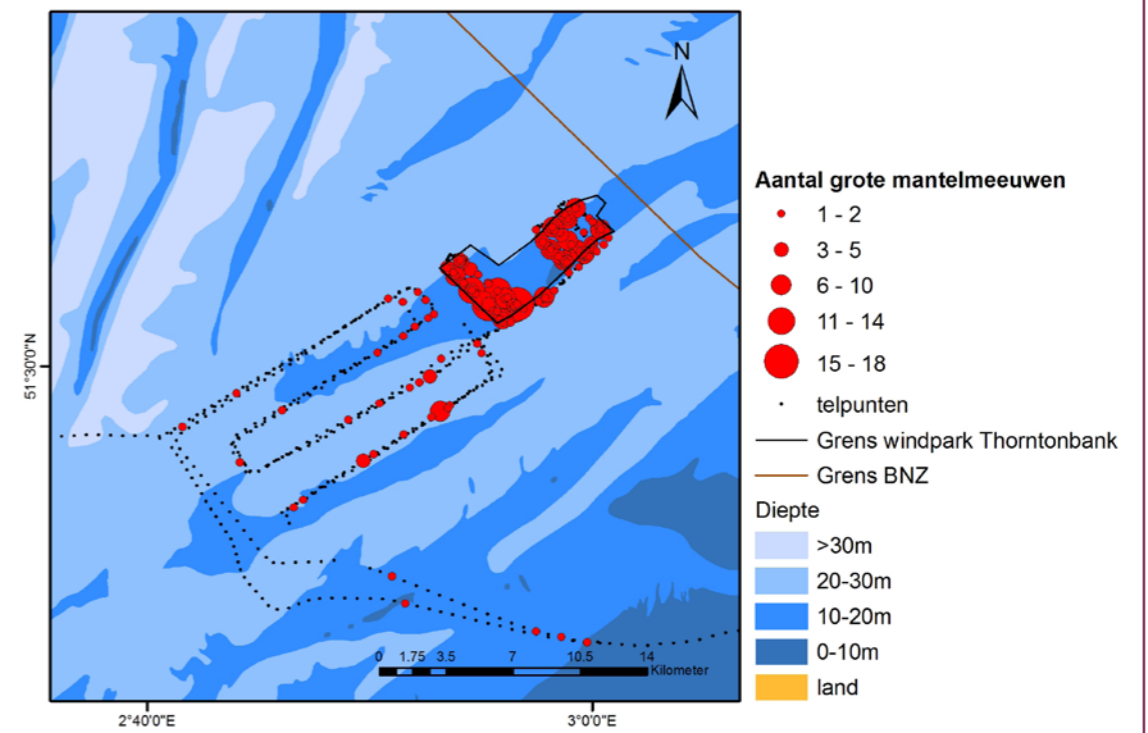
**Foto 1.** Grote mantelmeeuwen rustend op de 'jacket'-fundering van turbine B1 op de Thorntonbank (12/09/2018) – Nicolas Vanermen



Foto 2. Adulte grote mantelmeeuw (27/11/2018) – Nicolas Vanermen



**Figuur 4.** Verspreiding van de grote mantelmeeuw in het BNZ aan de hand van de waargenomen dichtheden in 6x6 km gridcellen ( $\Sigma$  aantal in transect /  $\Sigma$  km<sup>2</sup> geteld) in de periode oktober 2000 tot maart 2017.



**Figuur 5.** Aantal waargenomen grote mantelmeeuwen per tweeminutentelling tijdens 3 surveys in september, oktober en november 2018.

## Associaties en gedrag

Grote mantelmeeuwen zijn echte opportunisten, getuige het hoge percentage vogels (40 %) dat geassocieerd is met vissersboten. Behalve met vissersvaartuigen associëren grote mantels ook regelmatig met andere schepen en de eigen onderzoeksboot (zie Foto 3), al gaat dit om veel kleinere aantallen (4 % van de waargenomen individuen). Wat betreft foerageergedrag is het oppikken van kleine voedselpartikels op het wateroppervlak het vaakst gescoorde gedrag in onze dataset (0.21 % van de waargenomen individuen), gevolgd door het eten van rondrijvend aas (0.15 %). Zo ontdekten tellers aan boord van de Zeeleeuw op 14 december 2004 vanaf grote afstand een dode dwergvinvis omdat er 2 adulte grote mantelmeeuwen bovenop zaten! Daarnaast proberen grote mantelmeeuwen regelmatig vis te stelen van andere zeevogels (0.12 %), meestal van een andere meeuw, maar ook jan-van-genten worden soms belaagd. Daarentegen werd de soort slechts 11 keer actief duikend naar vis gezien. Eén keer werd gezien hoe een grote mantelmeeuw een zanglijster op trek in zee dwong, waarna de lijster op miraculeuze wijze nog wist te ontsnappen.

Grote mantelmeeuwen worden ook soms samen gezien met alkachtigen. In een eerdere bijdrage (Vogelnieuws 27, Vanermen et al. 2016) werd reeds besproken hoe alkachtigen door hun duikgedrag vis richting het wateroppervlak jagen, waardoor prooien beschikbaar worden voor minder diep duikende soorten. Actief vissende alkachtigen trekken daarom andere zeevogels aan, hetgeen in sommige situaties kan culmineren tot een zogenaamde feeding frenzy, vrij te vertalen als schranswaanzin. Grote meeuwen treden hierbij vaak op als spelbrekers (Camphuysen & Webb, 1999), waarbij hun dominante aanwezigheid de beschikbaarheid van vis weer terugdringt en de waanzin snel doet afbrokkelen tot een rustig dobberend samenzijn.

## Dankwoord

We bedanken VLIZ, KBIN, DAB Vloot en BELSPO voor de vele uren scheepstijd op de onderzoeksschepen Zeeleeuw, Simon Stevin en Belgica, en alle bemanningsleden voor de samenwerking. Daarnaast bedanken we alle vrijwilligers (in het bijzonder Walter Wackernier) voor hun welkome hulp tijdens het tellen van zeevogels.

## Referenties

- Birdlife International (2018). Great Black-backed Gull *Larus marinus*. Online beschikbaar: <http://datazone.birdlife.org/species/factsheet/great-black-backed-gull-larus-marinus>
- Camphuysen, C.J. & Webb, A. (1999). Multi-species feeding associations in North Sea seabirds: jointly exploiting a patchy environment. *Ardea* 87(2): 177-198.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland (2018). Vogelatlas van Nederland. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Utrecht/Antwerpen: Kosmos Uitgevers.
- Vanermen, N., Courtens, W., Van de walle, M., Verstraete, H. & Stienen, E.W.M. (2016). Zeevogels uit het sop gelicht: zeekoet en alk. *Vogelnieuws* 27: 18-23.
- Vanermen, N., Courtens, W., Van de walle, M., Verstraete, H. & Stienen, E.W.M. (2017). Seabird monitoring at the Thorntonbank offshore wind farm - Updated seabird displacement results & an explorative assessment of large gull behavior inside the wind farm area. *Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2017 (31)*. Brussel: Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek.



Foto 3. Grote mantelmeeuw in eerste winter kleed aan boord van de onderzoeksboot (12/01/2012) – Hilbran Verstraete